ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

5.5.2025

Lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle Valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026–2029 (VNS 2/2025 vp)

Lausuttavana oleva suunnitelma sisältää merkittäviä leikkauksia yliopistosektorille. Nämä leikkaukset ovat valitettava käänne hallituksen tutkimukseen ja osaamiseen perustuvaan kasvuun tähtäävässä politiikassa.

Yliopistojen tutkimuksen ja koulutuksen pitkäjänteisen kehittämisen kannalta on ollut pitkään ongelmallista, että yliopistorahoitus pirstoutuu yhä pienemmiksi kokonaisuuksiksi ja yhä suurempi osa rahoituksesta on sellaista, jota yliopistojen täytyy erikseen hakea ministeriöltä tai muilta rahoittajilta. Pitkään yliopistopoliittisen keskustelun keskiössä ollut niin sanottu hankehumppa ei näytä nyt tehtyjen päätösten seurauksena vähenevän, pikemminkin päinvastoin.

Ei ole tarkoituksenmukaista, että tutkijoiden ja opettajien ajasta yhä suurempi osa joudutaan käyttämään oman toiminnan merkittävyyden ja vaikuttavuuden todisteluun erillisissä rahoitushakemuksissa. Viime vuosien ikävä kehityspiirre on, että myös koulutuksen kehittäminen, muun muassa aloituspaikkojen lisääminen, perustuu määräaikaiseen rahoitukseen. Tämä työllistää kohtuuttomalla tavalla nyt myös opettajia, kun väliaikaisen rahoituksen seurauksena vuosittaiset opiskelijamäärät voivat vaihdella suurestikin. Yhä heterogeenisemman opiskelijajoukon edellyttämän laadukkaan ohjauksen organisointi on tällöin varsin haastavaa.

Koulutuksen rahoituksen epätarkoituksenmukaisesta pirstoutumisesta voidaan esimerkkinä mainita korkeakoulujen aloituspaikkamäärän lisäämiseen varattu 3,8 milj. euron pysyvä lisäys vuodesta 2026 lähtien. Tällaisen erillisrahoituksen vaikuttavuus jää arvailujen varaan. Hyvin karkeasti arvioiden esimerkiksi Itä-Suomen yliopisto pystyisi tällä rahoituksella lisäämään aloituspaikkojaan noin viidellä uudella paikalla. Tällä ei nuorten ikäluokkien koulutustason nostamisen näkökulmasta ole mitään merkitystä.

Julkisuudessa esillä ollut 100 milj. euron kertaluontoinen panostus aloituspaikkojen lisäyksiin ei näy yllättäen suunnitelmassa ollenkaan. Jos tämä on tarkoitus toteuttaa esimerkiksi yliopistojen perusrahoituksesta edelleen leikkaamalla, tällaista suunnitelmaa täytyy määrätietoisesti vastustaa. Se olisi täysin kestämän ja vastuuton toimenpide.

Kokonaisuudessaan on vaikea arvioida, miten yliopistojen rahoitus tulee tulevina vuosina kehittymään tehtyjen leikkausten ja toisaalta mm. TKI-rahoituksen lisäysten vuoksi. Yliopistojen on vaikea tällaisessa tilanteessa sitoutua pysyvästi yhteisesti jaettuun tavoitteeseen korkeakoulutettujen nuorten aikuisten osuuden nostosta. Yliopistojen perusrahoituksen leikkaaminen uhkaa yliopistollisen tutkimusperustaisen peruskoulutuksen laadukasta toteuttamista, mikä olisi kuitenkin oleellisesti tuloksekkaan TKI-toiminnan edellytys.

Olisi tärkeää, että parlamentaarisesti saataisiin sovittua yliopistojen perusrahoituksen tason kehitys pitkäjänteisesti TKI-lain mallilla siten, että sekä tutkimuksen että koulutuksen pitkäjänteinen kehittäminen olisi mahdollista.

Yksityiskohtaisena kommenttina kiinnitän huomiota seuraaviin kohtiin.

"Varhaiskasvatuksen täydennyskoulutusmalliin yhteistyössä C6-kaupunkien kanssa osoitetaan 6 milj. euroa vuosittain."

Varhaiskasvatuksen täydennyskoulutukseen on tarvetta myös kuutoskaupunkien ulkopuolella. On epäselvää, pystyvätkö vain kuutoskaupungeissa toimivat yliopistot toteuttamaan täydennyskoulutusmallin toteuttamisen. Yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti on selvää, että kyseisen rahoituksen tulisi olla avointa kaikille yliopistoille, joilla on varhaiskasvatuksen koulutusta. Erillisrahoitus on kokonaisuudessaan merkittävä. Mallin rakentamisen ensi vaiheet osoittavat havainnollisesti niitä ongelmia, joita tällaiseen alakohtaisesti rakennettuun määräaikaiseen erillisrahoitukseen liittyy.

"Lisäksi hallitus käynnistää neuvottelut kaupunkien kanssa maakuntalentojen jatkosta tavoitteena lentojen turvaaminen alkuvuoteen 2028 asti."

Hallituksen puoliväliriihen kirjauksen mukaisesti hallitus turvaa maakuntalentojen jatkumisen alkuvuoteen 2028 saakka. Elinkeinoelämän toimintaedellytysten sekä koulutuksen ja tutkimuksen yhdenvertaisen saatavuuden toteutumiseksi ei ole perusteltua, että kaupunkien/kuntien tulisi kattaa lentojen kustannuksia. Lentoliikenteen turvaaminen on kiinteä osa Itäisen Suomen ohjelmatyötä, jossa tavoitteena on alueen mahdollisuuksien täysimääräinen hyödyntäminen taloudellisen kasvun, alueellisen elinvoiman, investointien vauhdittamisen ja osaamisen kehittämisen näkökulmasta. Itä-Suomen yliopiston näkemys on, että valtion tulee sitoutua kattamaan myös ns. maakuntalentojen kustannukset täysimääräisesti.

"Korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon valtion rahoitukseen tehdään n. 5,7 milj. euron tasokorotus kaikille kehysvuosille johtuen läsnä olevaksi ilmoittautuvien opiskelijoiden arvioidun 38 määrän muutoksesta sekä terapiatakuuta ja hoitotakuuta koskevista velvoitteista, joiden osalta määrärahavaikutukset on huomioitu suhteessa edelliseen kehyspäätökseen."

Korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuoltoon lisäpanostus on erityisen tärkeää, kun tiedetään nuorten hyvinvoinnin lisääntyneet haasteet. Yliopisto-opintojen sujuvan etenemisen ja laadukkaan osaamisen rakentaminen edellyttää sitä, että opiskelijat saavat oikea-aikaisesti ja ajoissa tarvitsemansa tuen hyvinvoinnin haasteisiin.

Tapio Määttä

Rehtori, Itä-Suomen yliopisto